

NACRT

Na osnovu čl. 80, 81, 83. i 111. Zakona o bankama ("Službene novine Federacije BiH", broj 27/17), čl. 5. stav (1) tačka h), 19. stav (1) tačka c) i 47. Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 75/17) i člana 12. stav (1) tačka d) Statuta Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 03/18), Upravni odbor Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj ___.2023. godine donosi

PRAVILA ZA UPRAVLJANJE RIZICIMA POVEZANIM SA KLIMATSKIM PROMJENAMA I OKOLIŠNIM RIZICIMA

1. Opće odredbe

- 1.1. Rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici, kao dio okolišnih, socijalnih i upravljačkih (ESG) rizika, postaju sve relevantniji za banke, te je iste potrebno uzeti u obzir prilikom upravljanja rizicima. Navedene rizike je potrebno prilagoditi poslovnoj strategiji banke, strategiji preuzimanja rizika i sklonosti ka preuzimanju rizika, vodeći računa da uloga i odgovornost u upravljanju ovim rizicima budu u potpunosti transparentne kroz sve tri linije odbrane. Važna je uloga kontrolnih funkcija, a posebno interne revizije, počev od razumijevanja značaja i kategorija rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika, procjene kvaliteta upravljanja ovim rizicima u okviru integralnog sistema internog upravljanja i dr. Polazeći od prethodno navedenog, banke u Federaciji Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: FBiH) treba da pravovremeno i sistematično poduzmu aktivnosti u upravljanju navedenim rizicima u sljedećim područjima:
 - a) poslovni model i strategija banke,
 - b) sistem internog upravljanja i sklonost ka preuzimanju rizika banke,
 - c) integralni okvir za upravljanje rizicima, uključujući ICAAP i ILAAP i
 - d) politike, postupci i sadržaj objava o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima.
- 1.2. Svrha Pravila za upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima (u dalnjem tekstu: Pravila) je usmjeravanje bankarskog sektora u pogledu utvrđivanja, mjerena, upravljanja i kontrole klimatskih i okolišnih rizika i objava podataka i informacija povezanih s tim rizicima, kao i integracija segmenta ekološke održivosti u poslovne aktivnosti banke.
- 1.3. Ova Pravila definišu pojam sigurnog i razboritog upravljanja klimatskim i okolišnim rizicima u postojećem zakonodavnom i regulatornom okviru, te obavezu banaka za identifikaciju rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika kao pokretača postojećih kategorija rizika pri definisanju i provođenju svojih poslovnih strategija, sistema internog upravljanja i upravljanja rizicima. Ovim Pravilima se nastoji postići veća transparentnost kroz pravovremenu i adekvatnu objavu informacija i podataka povezanih sa klimatskim i okolišnim rizicima.
- 1.4. Banka je dužna primjenjivati ova Pravila u skladu s prirodom poslovnog modela koji koristi i karakteristikama usluga koje pruža, uključujući i specifičnosti koje proizilaze iz organizacione strukture, veličine i složenosti banke, profila rizičnosti i obima izloženosti kreditnom riziku.
- 1.5. Ova Pravila primjenjuju se na banke sa sjedištem u FBiH kojima je Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: Agencija) izdala dozvolu za rad.

2. Pojmovi

Pojmovi koji se koriste u ovim Pravilima imaju sljedeća značenja:

- a) **Okolišni, socijalni i upravljački (eng. Environmental, social and governance - ESG)** rizici predstavljaju vjerovatnoću gubitaka ili dodatnih troškova, ili gubitak planiranih prihoda, ili gubitak reputacije finansijske institucije radi negativnog finansijskog utjecaja sadašnjih ili budućih faktora ESG-a na druge ugovorne strane i njihovu imovinu. Ova Pravila su usmjerena na klimatske i okolišne rizike, a ne na širi koncept okolišnih, socijalnih i upravljačkih (ESG) rizika.
- b) **Staklenički plinovi (engl. Green House Gases - GHG)** su plinoviti sastavni dijelovi atmosfere, kako prirodni tako i antropogeni (povezani s ljudima), koji apsorbuju i emituju zračenje na određenim valnim dužinama unutar spektra toplinskog infracrvenog zračenja koje emituju Zemljina površina, sama atmosfera i oblaci. To svojstvo uzrokuje efekat staklenika. Vodena para (H_2O), ugljikov dioksid (CO_2), dušikov oksid (N_2O), metan (CH_4) i ozon (O_3) su primarni staklenički plinovi Zemljine atmosfere.
- c) **Zelena ekonomija (niskougljična ekonomija)** označava ekonomiju s niskim emisijama ugljika koja efikasno koristi resurse i koja je u javnom interesu.
- d) **Zeleno kreditiranje/ulaganje** (širi pojam "zeleni proizvodi") odnosi se na kreditiranje, ulaganje ili druge finansijske proizvode banke, koji zavise od ekoloških kriterija za planirano korištenje sredstava, sa svrhom da se smanje nepovoljni utjecaji aktivnosti na životnu sredinu ili opasnosti po životnu sredinu.
- e) **Prijelazni rizici** odnose se na finansijski gubitak banke koji može proizaći, direktno ili indirektno, iz procesa prilagođavanja prema ostvarenju niskougljične i ekološki održivije ekonomije, povezani sa:
 - i. **Političko-regulatornim rizicima** - rizici koji proizilaze iz zahtjeva u pogledu energetske efikasnosti, mehanizama za određivanje cijena ugljika kojima se povećava cijena fosilnih goriva ili politika kojima se podstiče održivo korištenje zemljišta;
 - ii. **Tehnološkim rizicima** - kada tehnologija s manje štetnim utjecajem na klimu zamjeni tehnologiju sa štetnijim utjecajem na klimu;
 - iii. **Tržišnim rizicima** - kada se, na primjer, preferencije i potražnja potrošača i korporativnih klijenata okreću prema proizvodima i uslugama koji su manje štetni za klimu.
- f) **Fizički rizici** su ekonomski troškovi i finansijski gubici koji proizilaze iz povećanja ozbiljnosti i učestalosti:
 - i. Ekstremnih vremenskih događaja povezanih s klimatskim promjenama (ili ekstremnih vremenskih događaja), kao što su topotni valovi, klizišta, poplave, šumski požari i oluje (tj. akutnih fizičkih rizika).
 - ii. Dugoročnijih postepenih klimatskih promjena, kao što su promjene padavina, ekstremne vremenske promjene, porast nivoa kiselosti okeana, mora i prosječnih temperatura (tj. hroničnih fizičkih rizika ili hroničnih rizika).
 - iii. Indirektnih utjecaja klimatskih promjena kao što je gubitak usluga ekosistema (npr. dezertifikacija, nestaćica vode, degradacija kvaliteta tla ili morske ekologije).
- g) **Manipulativni zeleni marketing (engl. Greenwashing)** odnosi se na praksu sticanja nepoštene konkurentske prednosti na tržištu reklamiranjem finansijskog proizvoda kao ekološki prihvatljivog, kada zapravo osnovni okolišni standardi nisu ispunjeni.
- h) **Taksonomija ekonomskih djelatnosti** označava sistem klasifikacije u kojem se utvrđuje lista ekološki održivih ekonomskih djelatnosti i pravila pomoću kojih se može jasno odrediti koja ekomska djelatnost je u skladu s održivim razvojem, okolišnim ciljevima i principima održive ekomske djelatnosti. Takva taksonomija pomaže investorima, emitentima i promotorima projekata da se usmjere na prelazak na niskougljičnu i resursno efikasniju

ekonomiju koja je otporna na rizike, kao i olakšava sistem objave informacija povezanih s klimom. Budući da trenutno ne postoji taksonomija koja je na snazi u Bosni i Hercegovini, banka će interno razviti te definicije, te ih prema potrebi primjenjivati na proizvode koje nudi svojim klijentima. U te svrhe, banka može iskoristiti definicije iz drugih međunarodnih praksi (npr. Taksonomija Evropske unije). Shodno principu proporcionalnosti, primjenjiva taksonomija treba da bude adekvatna prirodi, obimu, veličini i poslovnom modelu banke.

3. Pravila za upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima

3.1. Poslovni model i strategija banke

- 3.1.1. Rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogu utjecati na poslovno okruženje banke. U skladu sa članom 4. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, u toku uspostavljanja efikasnog i pouzdanog sistema upravljanja rizicima, banka će utvrditi rizike koji proizilaze iz klimatskih i okolišnih promjena na nivou ključnih sektora, geografskih područja kao i u vezi s proizvodima i uslugama koje nude ili planiraju nuditi, uzimajući u obzir da se neki od tih rizika mogu ostvariti u toku prilično dugog vremenskog perioda.
- 3.1.2. Rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogu imati direktni utjecaj na efikasnost postojeće i buduće strategije banke. U skladu sa članom 6. Odluke o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci, banka će utvrditi i procijeniti koji rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici su značajni u kratkom, srednjem i dugom roku, kao i otpornost poslovne strategije banke na navedene rizike. Vremenski horizont je posebno relevantan, jer se očekuje da će se većina navedenih rizika manifestovati u srednjem, odnosno dugom roku, koji obično nisu usklađeni sa standardnim ciklusima poslovnog planiranja.
- 3.1.3. Banka će adekvatno dokumentovati postupak procjene značaja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika za njeno poslovno okruženje. Gdje je primjenjivo, navedenu procjenu značajnosti potrebno je uključiti u ICAAP i ILAAP proces uz obrazloženje ključnih elemenata koji su razmatrani tokom procjene.
- 3.1.4. Provedba poslovne strategije banke treba odražavati njenu ocjenu značajnih rizika povezanih s klimatskim promjenama i okolišnim rizicima. Taj postupak se smatra vjerodostojnjim ako banka utvrđuje i prati ključne indikatore uspješnosti povezane s održivošću, koji bi, po mogućnosti, trebali biti kvantitativni. U zavisnosti od prirode, složenosti i obima aktivnosti banke, ti indikatori se mogu prenijeti na poslovne linije, klijente i proizvode, ako su isti značajni i relevantni.
- 3.1.5. Potrebno je da banka uzme u obzir i utjecaj koji njen poslovni model i razvoj strategije može imati na okoliš, na primjer, kroz mjerjenje i ograničavanje emisije GHG-a ili resursne efikasnosti najznačajnijeg dijela portfolija ili koje proizilaze iz sopstvenih aktivnosti banke.

3.2. Pravila vezana za sistem internog upravljanja i sklonost ka preuzimanju rizika u banci

- 3.2.1. Rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici trebaju biti uključeni u sistem internog upravljanja u banci kako je to utvrđeno članom 4. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci. U skladu s tim, nadzorni odbor mora imati dovoljno znanja i

razumijevanja klimatskih i okolišnih rizika kako bi osigurao da je nivo rizika koji se preuzima u skladu s bančinom sklonosću ka preuzimanju rizika i strategijom rizika, internim pravilima i politikama, kao i da banka ispunjava primjenjive zakonske zahtjeve i druge obaveze.

- 3.2.2. U skladu sa primjenom člana 48. stav (4) Zakona o bankama, nadzorni odbor banke treba imati adekvatno kolektivno znanje, sposobnost i relevantno iskustvo i u oblasti rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika. Posjedovanje stručnih znanja u oblasti klimatskih i okolišnih rizika, a koje je relevantno za obavljanje dužnosti, banka može zahtijevati od uprave i višeg rukovodstva. Članovi nadzornog odbora, uprave i višeg rukovodstva treba da budu upoznati s klimatskim i okolišnim rizicima banke već na početku njihovog radnog odnosa, u okviru njihovog uvođenja u posao i obuke za njihove dužnosti.
- 3.2.3. Banka treba da u cilju jasnog razgraničavanja odgovornosti u okviru uspostavljenih kontrolnih funkcija, u skladu s općim principima internih kontrola i kontrolne funkcije koji se odnose na opće odgovornosti iz čl. 31. do 42. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, jasno definiše mandat, radne procese i ciljeve za te funkcije i u oblasti rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika. Nadzorni odbor banke je dužan da osigura da su relevantne odgovornosti jasne, dobro definisane, konzistentne, izvršive i adekvatno dokumentovane.
- 3.2.4. Uzimajući u obzir princip proporcionalnosti, član uprave banke koja nije značajna, s obzirom na veličinu i internu organizaciju, vrstu, obim i složenost poslovanja, te rizični profil i sklonost ka preuzimanju rizika, može biti imenovan za obavljanje funkcije upravljanja i kontrole rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, u skladu s odgovarajućim razdvajanjem dužnosti i odgovornosti. U slučaju kada banka uspostavlja zaseban odjel ili funkciju za rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike, očekuje se da integracija zasebnog odjela ili funkcije u postojeće procese i njen odnos s drugim funkcijama bude jasno definisana. Zasebna organizaciona jedinica ili funkcija odgovorna za upravljanje i kontrolu rizika povezanih s klimatskim promjenama i okolišnim rizicima treba da bude uspostavljena u banci ili da više rukovodstvo bude imenovano od strane uprave sa odgovornostima za upravljanje i kontrolu rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika.
- 3.2.5. Banka treba osigurati da funkcije uključene u upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima imaju adekvatne resurse, kako ljudske tako i finansijske, kao i da imaju dobar ugled i ovlasti kako bi efikasno ispunile svoju ulogu. Smatra se dobrom praksom za banku da pruža relevantne mogućnosti obuke za svoje zaposlenike usmjerene na klimatske i okolišne rizike, kao i mogućnost opće obuke s ciljem podizanja svijesti o okolišu i klimatskim promjenama, posebno lica koja obavljaju aktivnosti kontrolnih funkcija u skladu sa članom 39. stav (16) Odluke o sistemu internog upravljanja u banci.
- 3.2.6. U skladu s općim zahtjevima Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, nadzorni odbor je dužan da efikasno nadzire izloženost banke rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, kao i utjecaj poslovne strategije na ciljeve klimatske i ekološke održivosti.
- 3.2.7. Kako bi se zauzeo sveobuhvatan pristup rizicima, a uzimajući u obzir dugoročne finansijske interese banke, nadzorni odbor treba osigurati da banka uključuje i opće rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike u ovaj pristup, kao i ciljeve održivosti u vidu strategije klimatskih i okolišnih rizika. U tom smislu, banka treba da integrise ove rizike u svoju kulturu rizika.

- 3.2.8. U skladu sa čl. 10. tačka p) i 43. - 47. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, politika i praksa naknada treba da doprinese dugoročnom pristupu za rješavanje klimatskih i okolišnih rizika. Smatra se dobrom praksom utvrđivanje indikatora povezanih s održivim finansiranjem u politikama naknada banke, kao i da se ti indikatori uvrste u poslovnu strategiju i/ili okvir za upravljanje rizicima banke.
- 3.2.9. Banka treba da integrise rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike u svoj sistem internog izvještavanja u skladu sa članom 21. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, te da o svojim izloženostima rizicima i rizičnom profilu izvještava na način da svim relevantnim nivoima upravljanja u banci omogući pravovremene, tačne i dovoljno detaljne informacije koje su potrebne za donošenje poslovnih odluka i odluka o rizicima. U kratkom roku, banka treba da identificuje podatke potrebne za razvoj strategije i upravljanje rizicima, kao i da utvrdi kvalitet i eventualne nedostatke postojećih podataka, te definiše plan za prevazilaženje i otklanjanje istih.
- 3.2.10. U skladu sa članom 55. Zakona o bankama i članom 10. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, nadzorni odbor treba da osigura da banka ima efikasne i pouzdane sisteme za interno i eksterno izvještavanje, objavljivanje i prijenos agregiranih podataka o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima. S obzirom na prirodu tih rizika, banka treba da procijeni potrebu za prilagođavanjem svog informacionog sistema kako bi mogla prikupljati i agregirati potrebne podatke za procjenu svoje izloženosti tim rizicima. Banka treba da izradi taksonomiju podataka o tim rizicima. Ukoliko isto nije moguće radi nedostatka zajedničkih definicija, nepotpunih taksonomija i nedostataka u podacima, razvijanje procesa i procedura na osnovu mjerila rizika za interne ili čak i eksterne ocjene/rejtinge je dobra praksa. U tom slučaju, nadzorni odbor treba da bude svjestan ograničenja podataka i informacija koje proizvode informacioni sistemi.

3.3. Pravila vezana za upravljanje rizicima

3.3.1. Sistem upravljanja rizicima

- 3.3.1.1. Banka treba da ima sveobuhvatan i dobro dokumentovan pregled utjecaja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika na postojeće kategorije rizika. Klimatski i okolišni rizici mogu se smatrati faktorima koji utječu na postojeće kategorije rizika, ali banka može tretirati te rizike i kao zasebnu kategoriju rizika u organizacione i analitičke svrhe.
- 3.3.1.2. Banka treba poduzeti korake za kvantifikaciju rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika u skladu sa članom 7. Odluke o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci. Banka treba nastojati da, na osnovu proporcionalnosti, koristi kvantitativne mjere za tu kvantifikaciju. Međutim, banke mogu primijeniti kvalitativne pristupe, gdje dostupnost podataka, metodološka ograničenja ili drugi aspekti ometaju njihovu dostupnost za razvoj kvantitativnih mjerena ovih rizika.
- 3.3.1.3. U skladu sa članom 7. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, banka treba razmotriti potrebu revidiranja svoje politike upravljanja rizicima (tj. Politiku rizika) i drugih internih akata kojima se detaljno definišu funkcije, sistemi, procesi, procedure, postupci i metodologije, kao i nadležnosti, odgovornosti (kolektivne i pojedinačne) i linije izvještavanja na svim nivoima organizacione strukture banke, u kontekstu rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika.

- 3.3.1.4. Prilikom preispitivanja sklonosti ka preuzimanju rizika, banka treba da razvije odgovarajuće indikatore rizika i utvrdi odgovarajuća ograničenja za rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike. Banka, također, treba da prati i objavi, ako postoji, politiku za ekonomski sektore, geografske izloženosti, postojeće podatke o izloženostima klimatskim i okolišnim rizicima, na osnovu kombinacije historijskih podataka i procjena usmjerenih na budućnost, u skladu sa zahtjevima iz poglavlja 4. U nedostatku kvantitativnih mjera, banka u inicijalnom procesu prikupljanja podataka može koristiti kvalitativne podatke, ali se od banke očekuje aktivno razvijanje kvantitativnih mjera.
- 3.3.1.5. U skladu sa članom 7. Odluke o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci koji se odnosi na metodologiju mjerjenja ili procjene značajnih rizika, banka treba da procijeni utjecaj klimatskih i okolišnih rizika prilikom izračuna internih kapitalnih zahtjeva. Pri izračunu kapitalnih zahtjeva, preporučuje se da banka uzme u obzir utjecaj rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika na način koji omogućava da poslovni model banka provodi na održiv način, osiguravajući istovremeno adekvatnost regulatornog kapitala.
- 3.3.1.6. U skladu s Odlukom o sistemu internog upravljanja u banci i Odlukom o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci, u slučaju kada banka smatra da su rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici značajni rizici, banka treba da uzme u obzir potencijalni utjecaj na projiciranu održivost kapitala i likvidnosti koje pokazuju njihove procjene osnovnog scenarija i nepovoljnijih scenarija. Utjecaj se prvo može zasnivati na kvalitativnim elementima, ali od banke se očekuje da ostvari napredak u razvoju kvantitativnih modela.

3.3.2. Upravljanje kreditnim rizikom

- 3.3.2.1. U skladu sa zahtjevima utvrđenim u poglavlju 2. (“Pravila za upravljanje kreditnim rizikom”) Odluke o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, banka treba da utvrdi specifične pojedinosti ekološki održivih pravila za upravljanje kreditnim rizikom i povezanih internih procesa i procedura. Banka treba utvrditi svoje ekološki održive politike i procedure za odobravanje izloženosti i interne procese i procedure u skladu s njihovim sveukupnim ciljevima, strategijom i politikom održivog finansiranja. Definisanje ekološke održivosti zahtjeva razvoj novog internog skupa kriterija ili uključivanje postojećih ili predstojećih standarda u pravila, proces i procedure za kreditni rizik.
- 3.3.2.2. Banka treba da uzme u obzir klimatske i okolišne rizike u svim relevantnim fazama odobravanja kreditne izloženosti i upravljanja kreditnim rizikom.
- 3.3.2.3. Kada su u pitanju velika pravna lica, banka treba da ima ažuriran sljedeći pregled:
- održivost klijenta,
 - izloženost klijenta fizičkim i prijelaznim rizicima i
 - planovi za ublažavanje klimatskih promjena za klijenta.
- Banka može uključiti navedene aspekte u ocjenu/rejting kreditnog rizika, kako bi proširila razumijevanje utjecaja koji održivost klijenta može imati na kreditni rizik.
- 3.3.2.4. Osim odobravanja kreditne izloženosti, u skladu sa članom 6. Odluke o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, banka treba da razumije namjenu kredita, te naročito, da li se kredit koristi za finansiranje održivih ili neodrživih aktivnosti, u skladu s kriterijima koje je banka definisala u okviru svoje politike za ekološki

održivo upravljanje kreditnim rizikom. Banka te informacije zahtijeva direktno od klijenta, a iste redovno ažurira. Osim navedenog, proces upravljanja kreditnim rizikom, također, zahtijeva procedure i metodologije na osnovu kojih banka može provjeriti da se kredit koristi za finansiranje održivih aktivnosti, a koje uključuju:

- a) prikupljanje informacija o klimatskim i ekološkim, ili na neki drugi način, održivim poslovnim ciljevima klijenta,
- b) procjenu usklađenosti finansiranja klijenta s ekološki održivim projektima ili aktivnostima koje se smatraju prihvatljivim i povezanim kriterijima,
- c) osiguravanje da klijenti imaju spremnost i kapacitete da adekvatno prate i izvještavaju o dodjeli sredstava za ekološki održive projekte ili aktivnosti.

- 3.3.2.5. Kada su u pitanju krediti drugim pravnim licima, banka će tražiti informacije o namjeni kredita prije odobravanja s ciljem procjene da li se kredit koristi za ekološki održive ekonomske djelatnosti, odnosno da li se kredit koristi za finansiranje ekonomskih djelatnosti koje su u skladu s bančinom sklonosću ka preuzimanju rizika. Banka treba da uzme u obzir izloženost fizičkim i prijelaznim rizicima za klijente koji posluju u regionima ili sektorima koje banka smatra naročito osjetljivim na te rizike.
- 3.3.2.6. Kod kredita fizičkim licima, banka treba da prilikom definisanja "održivog proizvoda" ("zeleni krediti") osigura da su karakteristike kredita usklađene s definicijom proizvoda i da se sredstva koriste na odgovarajući način. Banka, također, treba da procijeni izloženost fizičkim rizicima klijenta za koje je procijenjeno da su naročito izloženi fizičkom riziku (tj. klijenata koji žive u područjima visokog rizika od poplava).
- 3.3.2.7. Od banke se očekuje da započne proces prikupljanja podataka o utjecaju klimatskih i okolišnih rizika na klijentovu vjerovatnoću nastanka statusa neizmirenja obaveza (PD), vrijednost izloženosti u trenutku nastanka statusa neizmirenja obaveza (EAD) u slučaju nastanka statusa neizmirenja obaveza i prosječni gubitak zbog nastanka statusa neizmirenja obaveza (LGD). S tim u vezi, a za potrebe procjene utjecaja ovih rizika, banka može uzeti u obzir kvalitet upravljanja klimatskim i okolišnim rizicima od strane klijenata, promjene rizičnog profila sektora i geografskih područja uzrokovanih ovim rizicima.
- 3.3.2.8. Banka treba da provede procjenu rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika za klijente prije i poslije odobravanja izloženosti. Prikupljanje i provjera informacija i podataka potrebnih za procjenu osjetljivosti klijenata na rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike, naročito prije sklapanja ugovora o kreditu ili njegove značajne izmjene, u skladu s bančinim politikama i procedurama za prihvatljivost klijenata, kao i u skladu s principom proporcionalnosti, te uzimajući u obzir karakteristike klijenta i njegove aktivnosti, smatra se dobrom praksom. Banka treba da razumije utjecaj koji klijenti imaju na klimatske promjene i okoliš, kao i njihovu osjetljivost na iste. Također, banka treba biti upoznata i sa stavovima klijenata u kontekstu upravljanja i utjecaja na predmetne rizike.
- 3.3.2.9. U skladu sa čl. 7., 8. 11. i 28. - 31. Odluke o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, banka treba da uzme u obzir rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike prilikom procjene kolateralna, jer oni mogu uticati na vrijednost kolateralna.
- 3.3.2.10. Okvir za određivanje cijena kredita treba da uključuje i rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike, kao i da navedeni rizici budu obuhvaćeni njenom sklonosću ka preuzimanju kreditnog rizika (tj. navođenjem ograničenja, tolerancija i pragova rizika) i poslovnoj strategiji.

3.3.2.11. Banka treba da prati i upravlja rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima u svom kreditnom portfoliju vodeći računa o općim zahtjevima Odluke o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, na primjer kroz analizu koncentracija i testiranja otpornosti na stres.

3.3.3. Upravljanje operativnim rizikom

- 3.3.3.1. Banka treba da procijeni utjecaj fizičkih rizika koji proizlaze iz klimatskih promjena na svoje poslovanje, uključujući bančinu sposobnost da brzo ponovo uspostavi kapacitete za nastavak pružanja usluga, u skladu sa tačkom 2.2. Uputstva za primjenu posebnih standarda u upravljanju pojedinačnim rizicima u banci. Geografska lokacija na kojoj banka posluje može je učiniti osjetljivijom na utjecaj fizičkih rizika. To je naročito relevantno za eksternalizovane usluge i IT aktivnosti, posebno ako se pružaoci usluga nalaze na lokacijama sa većim rizikom od ekstremnih vremenskih događaja ili drugih događaja koji negativno utječu na okoliš.
- 3.3.3.2. Prilikom procjene ključnih funkcija, banka naročito treba da uzme u obzir utjecaj klimatskih promjena na pružanje tih funkcija. U slučaju kada je rezultat te procjene značajan za bilo koju poslovnu liniju ili sveukupno poslovanje banke, potrebno je da isti bude obuhvaćen planom kontinuiteta poslovanja.
- 3.3.3.3. S druge strane, banka treba da uzme u obzir izloženost reputacijskom riziku shodno prirodi aktivnosti koje obavlja. S ciljem adekvatnog upravljanja reputacijskim rizikom povezanim sa rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, banka treba da procjenjuje da li su njeni investicioni proizvodi uskladjeni sa najboljim međunarodnim praksama.
- 3.3.3.4. U cilju konstruktivnih doprinosa naporima koji su propisani međunarodnim sporazumima, važno je da banka nastoji smanjiti svoje sopstvene emisije GHG i zagađenje koje proizvode, obzirom da nedovoljno poznavanje ili propuštanje da se isti efikasno smanji, također, podrazumijeva reputacijski rizik. Smatra se dobrom praksom za banku da koristi sistem upravljanja okolišem koji je uskladen s međunarodno prihvaćenim standardima, kao i da kroz mjere nastoji kontinuirano unapređivati svoju okolišnu učinkovitost.
- 3.3.3.5. Konačno, u skladu sa zahtjevima poglavlja 4. ovih Pravila, smatra se dobrom praksom objavljivanje napretka u poduzetim aktivnostima u kontekstu izvještaja o održivosti ili integrisanih izvještaja izrađenih u skladu s međunarodno prihvaćenim standardom.

3.3.4. Upravljanje tržišnim rizikom

- 3.3.4.1. U pogledu upravljanja tržišnim rizikom, banka treba da uzme u obzir da rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogu dovesti do promjena u ponudi i potražnji za finansijskim instrumentima (npr. vrijednosnim papirima, derivatima), proizvodima i uslugama, što može utjecati na njihovu vrijednost.
Banka koja ulaze u privredna društva sa poslovnim modelima za koje je procijenjeno da su ekološki neodrživi ili u geografska područja koja su izložena fizičkim rizicima mogu pretrpjeti smanjenje vrijednosti svojih ulaganja kao rezultat mjera politike, promjena raspoloženja na tržištu ili tehnologije, ili kao rezultat postepenih negativnih promjena ekstremnih vremenskih događaja ili klimatskih uslova. Navedeno je važno kada finansijski instrumenti koje su izdala privredna društva iz sektora za koje je procijenjeno da su ekološki

neodrživi ili koji ne primjenjuju sveobuhvatan pristup upravljanja održivošću pretrpe iznenadno smanjenje vrijednosti.

3.3.5. Upravljanje rizikom likvidnosti

- 3.3.5.1. U vezi s općim zahtjevima člana 4. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, banka treba da uzme u obzir da li rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici utječu na njenu likvidnosnu poziciju, odnosno da procijeni mogu li značajni klimatski i okolišni rizici uzrokovati neto gotovinske odlive ili negativno utjecati na zaštitne slojeve likvidnosti te, ako mogu, da uključe navedene faktore u upravljanje likvidnosnim rizikom i određivanje zaštitnog sloja likvidnosti. U slučaju kada se ti rizici smatraju značajnim u skladu sa članom 6. Odluke o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci, banka treba poduzeti korake za utvrđivanje, mjerjenje, upravljanje i praćenje utjecaja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika na njenu poziciju likvidnosti u toku odgovarajućih razdoblja, te da održavaju odgovarajuće zaštitne slojeve likvidnosti, u skladu sa regulativom koja propisuje mjerjenje i upravljanje rizikom likvidnosti, kao i da ih uključi u interni proces procjene adekvatnosti likvidnosti u banci.
- 3.3.5.2. Prethodna procjena treba biti usmjerena prema budućnosti (engl. forward-looking) i uzimati u obzir, kako uobičajne, tako i stresne uslove, te posebno malo vjerovatne događaje koji mogu imati ozbiljne posljedice, pri čemu naglasak treba biti stavljen na glavne osjetljivosti. U skladu s tim, banka treba da procijeni da li bi rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogli imati značajan utjecaj na likvidnosnu poziciju. Banka treba analizu rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima uključiti u svoj ILAAP dokument.

3.3.6. Analiza scenarija i testiranje otpornosti na stres

- 3.3.6.1. U skladu sa članom 24. Odluke o sistemu internog upravljanja u banci, kao i članom 8. Odluke o internom procesu procjene adekvatnosti kapitala i internom procesu procjene adekvatnosti likvidnosti u banci, banka treba da procijeni rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike korištenjem analize osjetljivosti, analize scenarija ili testiranja otpornosti na stres. Za razliku od tradicionalnih testova otpornosti na stres najdramatičniji utjecaji klimatskih rizika vjerovatno će se izraziti u srednjem, odnosno dugom roku, te će stoga biti potrebno značajno duže razdoblje za te vježbe. Potrebno je da navedene vježbe uzmu u obzir veličinu, poslovni model i složenost banke, kao i materijalnost ovih rizika za poslovni model banke.
- 3.3.6.2. Kada je riječ o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, banka treba da razmotri upotrebu scenarija koji su u skladu s naučnim predviđanjima o kretanjima klimatskih promjena. Banka treba da uzme u obzir barem sljedeće aspekte pri analizi osjetljivosti, analizi scenarija ili testiranju otpornosti na stres u odnosu na klimatske i okolišne rizike:
 - a) kako na banku mogu utjecati fizički i prijelazni rizici,
 - b) kako se rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogu mijenjati u različitim scenarijima, uzimajući u obzir karakteristike te vrste rizika (neizvjesnost i nelinearnost, vjerovatnoća koja ne može biti zasnovana na historijskim podacima, potencijalno ekstremni i široko rasprostranjeni utjecaji),

c) kako rizici povezani sa klimatskim promjenama i okolišni rizici mogu nastati u kratkom, srednjem i dugom roku, u zavisnosti od scenarija koji je uzet u obzir.

- 3.3.6.3. Banka treba da definiše svoj sopstveni rizični profil i pretpostavke o svojim posebnim karakteristikama, te da uzme u obzir nekoliko scenarija zasnovanih na različitim kombinacijama pretpostavki. Banka, u sklopu planiranja kapitala, treba da procijeni adekvatnost svog kapitala prema vjerodostojnom osnovnom scenariju i nepovoljnim scenarijima prilagođenim banci. Kada je riječ o nepovoljnim scenarijima, banka treba da pretpostavi neuobičajna, ali moguća, kretanja koja su dovoljno negativna sa aspekta njihovog utjecaja na adekvatnost kapitala.
- 3.3.6.4. Banka treba da razumije rezultate testova otpornosti na stres i da, prema potrebi, poduzme jasne mjere za ublažavanje rizika na osnovu njih. Programi testiranja otpornosti na stres treba da budu saopšteni svim relevantnim poslovnim linijama, i na nivou višeg rukovodstva, kako bi se podigla svijest o rizicima, te unaprijedila kultura rizika i omogućio efikasan dijalog unutar organizacije o mogućim mjerama za upravljanje rizicima.

4. Pravila vezana za objavu podataka i informacija o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima

- 4.1. U vezi s obavezama objavljivanja podataka i informacija o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, banka treba da u politici objave navede način na koji ona procjenjuje značajnost rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima, na način kako je to definisano Odlukom o objavljivanju podataka i informacija banke.
- 4.2. U slučaju kada banka ne smatra značajnim rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike, te stoga izostavlja objavu u skladu sa članom 3. Odluke o objavljivanju podataka i informacija banke, banka treba da dokumentuje tu odluku s kvalitativnim i kvantitativnim informacijama koje potkrepljuju takvu procjenu.
- 4.3. Kada banka objavljuje podatke i informacije, mjerila i ciljeve koji se smatraju značajnim za rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike, treba da objavi ili uputi na metode, definicije i kriterije povezane s njima.
- 4.4. U skladu s principom proporcionalnosti, banka treba da poduzme neophodne aktivnosti kako bi mogla objaviti ukupni GHG finansiranja i sopstveni GHG. Smatra se dobrom praksom za banke da usvoje dovoljno detaljan pristup mjerenu i objavljivanju emisija stakleničkih plinova.
- 4.5. Banka treba da doprinese postizanju sveukupnih ciljeva povezanih s klimatskim promjenama i ekološki održivih ciljeva kako bi obezbijedila sveobuhvatan pregleda utjecaja banke kao cjeline, pružajući sveobuhvatne i smislene informacije o načinu na koji doprinosi navedenim ciljevima, kako bi izbjegla rizik od manipulativnog zelenog marketinga.
- 4.6. Obzirom na okvire za objavljivanje podataka i informacija o rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima koji se ubrzano razvijaju i potrebe tržišnih učesnika u toj oblasti, očekuje se da se objave kontinuirano i aktivno razvijaju.

5. Završne odredbe

- 5.1. Uputstvo za primjenu Pravila za upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima se daje u prilogu ovih Pravila i čini njegov sastavni dio.
- 5.2. Banka je dužna u roku od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovih Pravila dostaviti Agenciji planove za usklađivanje sa istim, uključujući samoprocjenu usklađenosti i inicijative koje planira poduzeti kako bi ispunila zahtjeve, s jasnim vremenskim okvirom i obavezom.
- 5.3. Ova Pravila stupaju na snagu osmog dana od dana objave u „Službenim novinama Federacije BiH“.

Broj: U.O. - /23
Sarajevo, 2023. godine

**PREDsjEDNICA
UPRAVNOG ODBORA**

Ivanka Galić, dipl.ecc.

PRILOG

UPUTSTVO za primjenu Pravila za upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima

1. Kod primjene tačke 3.1.1. Pravila za upravljanje rizicima povezanim sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima (u dalnjem tekstu: Pravila), a vezano za utjecaj klimatskih i okolišnih rizika na poslovno okruženje banke, isti mogu utjecati, na primjer, na ekonomski rast, zaposlenost ili cijene nekretnina na državnom, regionalnom ili lokalnom nivou. Vremenski događaji mogu uzrokovati suše ili poplave koje utječu na regionalnu poljoprivrednu proizvodnju, potražnju za nekretninama ili vrijednost kolaterala na državnom, regionalnom ili lokalnom nivou. Na konkurentnost istovremeno utječu kretanja na tržištu „zelenog“ finansiranja i preferencije potrošača koji napuštaju visokougljične ili druge onečišćene robe i usluge prema niskougljičnim ili drugim „zelenim“ proizvodima i uslugama. Na području tehnologije, banka koja pruža usluge klijentima u energetski intenzivnim sektorima i elektranama koje se u velikoj mjeri oslanjaju na fosilna goriva (npr. elektranama na ugalj) može pretpostaviti da će se njeni klijenti suočiti sa značajnim potrebama za ulaganjima kako bi smanjili ugljični dio svoje kombinacije izvora energije. Stoga, pri utvrđivanju rizicima, banka može razvrstati svoje klijente ili portfolio prema izloženostima klimatskim rizicima. Na primjer, geografsko grupisanje može pomoći da se utvrde izloženosti koje su izložene fizičkim rizicima, kao što su visok rizik od poplava ili suše. Sektorska kategorizacija može pomoći da se utvrde prijelazni rizici, na primjer procjenom udjela visokointenzivnih sektora u pogledu stakleničkih plinova u kreditnom portfoliju.
2. Kod primjene tačke 3.2.1. Pravila, smatra se dobrom praksom redovno izvještavanje o klimatskim i okolišnim rizicima ili redovno obavještavanje o istim na sjednicama nadzornog odbora i odbora za rizike (ukoliko postoji), pod posebnom tačkom dnevnog reda koja je posvećena tim rizicima.
3. Kod primjene tačke 3.3.1.1. Pravila, a vezano za potrebu sveobuhvatnog i dobro dokumentovanog pregleda utjecaja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika na postojeće kategorije rizika, ekstremni vremenski događaj (npr. suša) može se smatrati faktorom koji utiče na kreditni rizik (kao postojeću kategoriju) u kreditiranju poljoprivrede, dok drugi fizički rizici (tj. poplave) mogu istovremeno utjecati na nekoliko kategorija rizika (tj. kreditni rizik, operativni rizik, rizik likvidnosti).
4. Kod primjene tačke 3.3.1.2. Pravila, a vezano za poduzimanje aktivnosti za kvantifikaciju rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika, u slučaju zavisnog društva pravnog lica iz drugih zemalja s naprednjijim modelima, banka može razmotriti metodologiju koja je razvijena od strane matičnog društva, ali koja se prilagođava lokalnom poslovnom okruženju i potrebama banke, što može doprinijeti adekvatnijem razumijevanju rizika.
5. Kod primjene tačke 3.3.2.8. Pravila, a koja se odnosi na potrebu procjene rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika za klijente prije i poslije odobravanja izloženosti, banka može razmotriti korištenje analitičkih alata koji ističu rizike povezane sa klimatskim promjenama i okolišne rizike svakog ekonomskog (pod)sektora na grafikonu ili skali. Za kredite ili klijente s većim klimatskim i okolišnim rizicima potrebna je sveobuhvatnija analiza klijentovog poslovnog modela, uključujući preispitivanje sadašnjih i

projiciranih emisija GHG, tržišnog okruženja i regulatornih okolišnih zahtjeva, kao i analiza vjerovatnog utjecaja propisa o okolišnim aspektima na finansijski položaj klijenta.

Kod primjene tačke 3.3.2.9. Pravila, a vezano za potrebu uvažavanja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika prilikom procjene kolateralna, banka treba razmotriti lokaciju poslovne ili stambene nekretnine, njene tehničke i energetske karakteristike i efikasnost mašinsko-tehničkih sistema.

6. Kod primjene tačke 3.3.2.10. Pravila, a vezano za uključivanje rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnih rizika u okvir za određivanje cijena kredita, kao i u sklonost banke ka preuzimanju kreditnog rizika i poslovnu strategiju, banka se može, u okviru definisanja poslovne strategije i sklonosti ka preuzimanju rizika, odlučiti na smanjenje ili ograničenje izloženosti sektorima koji su štetni za okoliš i klimu, ili povećavajući pritom svoje izloženosti sektorima koji imaju pozitivan utjecaj na okoliš i klimu.

Okvir za određivanje cijena treba da podrži izabranu perspektivu i strategiju rizika, na primjer diferencijacijom cijene kredita prema energetskoj efikasnosti izloženosti ili primjenom naknada specifičnih za pojedinačni sektor ili klijenta.

U skladu s poslovnom strategijom i sklonosću ka preuzimanju rizika, banka treba usmjeravati klijente na razumijevanje značaja rizika povezanih sa klimatskim promjenama i okolišnim rizicima kako bi poboljšali kreditnu sposobnost i otpornost na te rizike. To može uključivati, na primjer, smanjene kamatne stope na ekološki održivi kredit ili povezivanje kamatne stope za kredit s ciljem održivosti koji klijent treba postići, a koji doprinosi ili je u skladu sa sveukupnim ciljevima povezanim s klimatskim promjenama i ekološki održivim ciljevima.

7. Kod primjene tačke 3.3.3.4. Pravila, a koja se odnosi na potrebu nastojanja banke da smanji svoje sopstvene emisije GHG i zagađenje koje proizvodi, banka može na primjer:
 - a) Kada je riječ o emisijama stakleničkih plinova, koristiti:
 - i. mjerjenje direktnih emisija iz sopstvenih aktivnosti,
 - ii. mjerjenje indirektnih emisija povezanih sa energijom koja se kupuje,
 - iii. mjerjenje drugih indirektnih emisija, s tim što su emisije koje se finansiraju prvenstveno povezane s upravljanjem kreditnim i tržišnim rizikom, a ne s upravljanjem operativnim rizikom.
 - b) Kada je riječ o drugim utjecajima poslovanja na okoliš i mjerama za njihovo smanjenje, koristiti:
 - i. uvođenje i podsticanje korištenja bezgotovinskih načina plaćanja,
 - ii. smanjenje korištenja papira za ugovaranje s klijentima i/ili ugovaranje proizvoda čime se podstiče korištenje digitalnih medija,
 - iii. druge inicijative povezane sa vlastitim poslovanjem, uz potvrđene indikatore okolišne učinkovitosti.
 - c) Kada je riječ o ekološkom otisku, koristiti:
 - i. smanjenje korištenja papira i vode kako u bančinom sjedištu, tako i u poslovnicama,
 - ii. omogućavanje rada na daljinu (ukoliko je isto efikasno za banku) kako bi se smanjila mobilnost osoblja i, stoga, korištenje automobila i drugih prijevoznih sredstava,
 - iii. osiguravanje dugoročnih ugovora sa snabdjevacima električne energije kojima se osiguravaju obnovljivi izvori energije,
 - iv. druge načine na koje se može osigurati smanjenje ekološkog otiska ili se može doprinijeti borbi protiv njega.

8. Kod primjene tačke 3.3.6.2. Pravila, a vezano za upotrebu scenarija koji su u skladu sa naučnim predviđenjima o kretanjima klimatskih promjena, banka može npr. koristiti scenarije Međuvladinog panela za klimatske promjene (engl. Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC-a).
9. Kod primjene tačke 4.4. Pravila, a vezano za poduzimanje aktivnosti s ciljem mjerena i objavljivanja emisija stakleničkih plinova, navedeno može na primjer zahtijevati pristup mjerenu intenziteta emisija GHG velikih portfolija pravnih lica na nivou pojedinačnih projekata, kao i mjerjenje stvarne potrošnje energije ili ocjenu energetske efikasnosti portfolija nekretnina na nivou pojedinačnih nekretnina.
10. Kod primjene tačke 4.5. Pravila, a vezano za pružanje sveobuhvatnih i smislenih informacija o načinu na koji banka doprinosi ostvarivanju sveukupnih ciljeva povezanih sa klimatskim promjenama i ekološki održivih ciljeva, na primjer u slučaju banke koja se obavezala da će prekinuti ili ograničiti finansiranje određenih industrija ili aktivnosti, precizna definicija aktivnosti i s njima povezani ciljevi, vremenski okviri i obim preostalih izloženosti moraju se objaviti. Također, važno je da banka objavljuje napredak koji je ostvarila u postizanju tih ciljeva, procese internog praćenja i relevantna metodološka razmatranja, naročito kriterije za utvrđivanje drugih ugovornih strana obuhvaćenih politikom finansiranja i obim obuhvaćenih poslovnih odnosa. Slično tome, prilikom izvještavanja o doprinosu ekološkim ciljevima, primjeren je da banka uzme u obzir sve poslovne linije i ukupan iznos svojih izloženosti.